

P. d. 38
Cont

Th. hist. R. IV. 150. 762.

201.

14
B. IOACHIMI HILDEBRANDI
THEOLOGI POST FATA CELEBERRIMI

RITVALE
EVCHARISTIAE
VETERIS ECCLESIAE

PUBLICIS LECTIONIBVS

OLIM DICATVM

ET

NVNC IISDEM DENO DESTINATVM

A

IO. ANDREA SCHMIDIO D.

HELMSTADII

TYPIS GEORG. WOLFGANGI HAMMII, ACAD. TYPOGR.
ANNO MDCCXII.

16.

B. JOACHIMI HILDEBRANDI

THEOLOGICI POST TANTA CELEBRITATE

RITUALE

EVANGELIARUM

VETERIS ECCLESIAE

PRAECIPUE LITURGICAE

OLIMICAE

ET

INVENIENSIS DEIVO DESTINATA

JO. ANDREA SCHMIDIO D.

LEIPZIG

THEOPHILUS WOLFGANGI HANMANNI, ACADEMICO

ANNO MDCCCII

* (1) *

DE
VETERVM EVCHARISTIA.

Erat in V. ecclesia duplex mis-
sa, catechumenorum alia, alia fi-
delium. Solebant enim Veteres
catechumenos h. e. Ethnicos vel
Judæos, qui in fide christiana informabantur,
non solum ab usu sed ab omni etiam cognitione
Eucharistiæ excludere, nec vel leviter hujus my-
sterii doctrinam patefacere, quod ex apologetico
Tertulliani c. 7. constat. Subit ergo mirari un-
de factum, quod Justinus in apologia ad ethni-
cum Imperatorem Antoninum, ne catechume-
num quidem, omnia sacra christianorum & in-
ter hæc ritus Eucharistiæ imprimis contra mo-
rem sui seculi perscripserit, nisi dicas universa-
lem hunc morem tempore Justinii nondum fuis-
se. Sed seculis 4to & 5to pro concione præfenti-
bus catechumenis vix verbum facere de Eucha-
ristia licuit; vel, si occasio de ea loquendi dare-
tur, statim abruptere solebant hac formula:
hoc fideles norunt! vel *fideles me bene intelligunt*,
quod ex S. August. tract. 86. in Johannem, &
Chrysof. hom. 40. in I. Cor. abunde constat.

A 2

Ita

Ita ergo patet nihil de Eucharistia catechumenis ante baptismum constituisse.

Nec solum a cognitione sed a conspectu Eucharistiae catechumeni erant exclusi, quod nos docet antiquus Scriptor Dionysius Areop. de Ecclesiast. hier. c. 5. *Post sacram lectionem, extra templum catechumeni & cum his energumeni ac poenitentes collocantur. Neque enim fert mos Ecclesiae, ut hi ad spectanda mysteria admittantur.* Ratio ob quam catechumeni ab aspectu Eucharistiae fuerunt exclusi, videtur triplex fuisse. 1. Ne, dum alia mysteria fidei tractanda essent, multitudo mysteriorum tedium religionis nostrae apud catechumenos pareret. 2. Ut exclusi ab Eucharistia majus desiderium ejus fruendae susciperent: Hinc veteribus Eucharistia dicitur desiderata, quod magno ejus desiderio non fideles tantum sed & catechumeni tenerentur. Vid. S. August. d. 10. loco. 3tia ratio est, ne crebrior aspectus Eucharistiae contemptum sacramenti pareret, & catechumeni tenuitate symbolorum offenderentur, de quo scandalo Veteres se Deo rationem reddituros pie crediderunt. Vid. Albaspinæus de prisco ritu conficiendi Eucharistiam.

Nihilominus si forte contingeret, catechumenum cum cæteris fidelibus in templo remanere, & per errorem de Eucharistia participare, hic sine mora fuit baptizatus aliisque fidelibus connumeratus, propterea quod hic a Deo vocatus

* (5) *

catus crederetur, quemadmodum Balsamoni in commentario ad Nomocanonem Photii recenset. Aliam rationem in hoc casu S. Augustinus reddidit, quod nimirum catechumenatus apud Veteres nihil aliud fuerit quam dispositio ad recipienda ecclesiae sacramenta, Baptismum & Eucharistiam; cum ergo catechumenus Eucharistiam sumssisset, jam ad eam sumendam adhuc disponi non erat necessum. vid. Augustini libellus de fide & operibus.

De cætero animadvertendum, in V. Ecclesia inter fideles & catechumenos notabile hoc discrimen in templis fuisse observatum. Nam canendis psalmis, lectioni S. Scripturae & audiendae concioni non catechumenis tantum sed & paganis, Judæis, hæreticis interesse licuit, quod ex concilio Carthaginensi 4. constat: Sed finita concione, infideles omnes & hæreticos exire oportuit, dum adhuc in templo catechumeni, obsessi, quorum olim erat magna copia, & poenitentes substiterunt. Manebant autem ideo, ut preces pro ipsis & super ipsos ab Episcopo & collecta fidelium plebe fierent, hinc expulsis demum infidelibus missa catechumenorum initium sumsit, his ritibus: Diaconus Ecclesiam circumibat, & fideles ad orandum pro catechumenis admonebat. Catechumeni flexis capitibus ab Episcopo benedicebantur, dictisque precibus templo exhibant. Eodem modo cum obsessis & tandem cum poeni-

A 3

tentibus

rentibus fuit actum. Vocatur autem hæc missa, non ab obsessis, non a pœnitentibus, sed a catechumenis, ideo quod major pars catechumeni essent.

Notandum porro, quod quamvis catechumeni a celebrata Eucharistia in solidum fuerint exclusi, fuit tamen in V. Ecclesia peculiaris communio catechumenorum, qua baptismi illis candidatis frustulum panis & salis benedicti dabatur, quod refert S. Augustinus in libell. de remissione peccati c. 26. Ratio hujus communionis erat gemina, prior, ut, quemadmodum panis eucharisticus ad conservandam unionem fidelium porrigitur, sic & exhibitio illa panis certa prece consecrati catechumenum ad unionem cum fidelibus servandam paulatim disponere debeat; posterior ratio erat, ut h. m. ad usum Eucharistiæ præparentur. Tantum de missa catechumenorum, jam ad fidelium missam progrediemur.

Sicut in aula regia omnes servi quoque & captivi cibantur, sed ad ipsum cum Rege epulum non nisi probi & digni admittuntur: Ita in ecclesia doctrinam evangelii, quæ est animi cibum, audire omnibus licuit, sed ad regium epulum h. e. ad dominicam cœnam non nisi fideles & sancti fuerunt admissi. Prima autem in missa fidelium consuetudo fuit, ut fideles in altari panem & vinum offerrent, de quibus oblatis, non tantum clerici & pauperes victitarunt, sed imprimis

imprimis sacra Eucharistia fuit confecta. Fuit hic mos jam Cypriani ævo, h. e. Seculo III. Is enim in libello de eleemosynis divitem matronam reprehendit, quod ipsa de oblatis, quæ pauper attulit, communicet, ipsa vero nihil secum afferat. Et a veteri illo ritu offerendi, Eucharistia Germanis dicitur ein Opffer / & hostiæ dicuntur *oblata*.

Juvat eundem ritum offerendi ad altare panem & vinum, testimoniis Veterum confirmare: Neque enim mos ille tantum œcumenicus fuit, sed & propter Pontificios, qui Eucharistiam in sacrificium transformant, probe cognosci meretur. Ex Veteribus inter primos hujus ritus meminit S. Irenæus, qui Apostolico ævo vicinus seculo II. exeunte floruit, hic vero existimat Salvatorem ipsum, dum discipulis in Eucharistia panem & vinum præbuit, morem offerendi sanxisse l. 4. c. 32. Hic mos offerendi in Ecclesia per plura secula constanter mansit. Hinc adhuc sexto seculo synodus Matisconensis decrevit, ut viri & mulieres omnes, singulis diebus Dominicis panem & vinum ad altare deferant, & per has oblationes a vinculis peccatorum solvantur. Et quid de VI. seculo dicimus, cum adhuc IX. seculo Amalarius Fortunatus, qui suos de sacris ritibus libellos Ludovico pio Caroli M. filio dedicavit, refert, suo adhuc ævo populum oblationes dedisse secundum ordinem Melchisedechi; quin & ibidem addit, Cantores
in

in ecclesia ab offerendis pane & vino immunes fuisse, propterea quod hi similes Levitis in V. T. sint æstimati, quodque eosdem tempore oblationis canere oportuerit adeoque hinc inde cum cæteris fidelibus discurrere non potuerint. Nihilominus ne prorsus ab offerendo excepti essent, scribit, cantores obtulisse aquam, quæ vino benedicto fuerit commixta: *Populus*, inquit, *vinum*, sed cantores aquam offerunt. Et per hanc oblationem panis & vini & aquæ ecclesia significavit, quod animos, corpora suaque omnia Deo dedicata vellent.

Ad hunc offerendi ritum pertinent preces fere omnes, quas Pontificii *Secretas* vocant. Juvat harum unam & alteram ex missali Romano adscribere. In festo Natali, cum missa in aurora agitur, ita precantur: *O Domine hæc munera nostra Nativitatis hodiernæ mysteriis apta reddantur.* Et Dominica s. post Pascha: *Suscipe Domine fidelium preces cum oblationibus eorum!* Et Dominica s. post Pentec. *Has oblationes famulorum tuorum benignus assume, ut quod singuli obtulerunt singulis ad salutem proficiat.* Ad eundem ritum pertinet initium hodierni canonis, in eo sic orant: *Rogamus te, clementissime pater, ut oblata hæc munera sancta acceptaque habeas.* Hujusmodi preces, quibus hodie canon missæ abundat, olim in oblata munera panis & vini recte quadrarunt, & facile intelligi potuerunt; sed ex quo ritus offerendi desiit, imperitis sacrarum anti-
quitatum

quitatum difficiles sunt intellectu, & a Pontificiis ad firmandos errores torquentur.

Porro antiqua ecclesia semper illud S. Irenæi observabat: *Offerens commendatur suo munere, si ecclesia munus ejus acceptet.* Neque enim olim indistincte cuivis offerre licuit, nec omnium oblata munera fuerunt accepta, sed si qui notorie impii vel adhuc pœnitentes essent, horum oblationes receptæ non fuerunt. Hinc Concilium Ilerdense hanc pœnam catholico imponit, qui liberos baptizandos hæretico mittit, ne hujus oblatio ad altare recipiatur. Si qui invicem litigarent, horum oblationes recipere prohibet Concilium Carthaginense IV. canone 93. Imo nulli pœnitenti, nulli energumeno vel obfesso, nulli catechumeno offerre olim licuit, sed hos & istos discedere e templo omnes oportuit, antequam offerretur. Itaque offertorium olim erat initium missæ fidelium. Atque hoc ipsum, quod catechumeni cæteris sacris, excepta oblatione, communicarent, veteres vocant *κοινωνία χριστός* *ωριστοφορίας* h. e. sacris interesse donec munera offerrentur.

Si forte contingeret pœnitentem aliquem subito mori, antequam ab ecclesia ad communionem S. Eucharistiæ esset admissus, huic etiam mortuo ecclesiastica communio fuit restituta, hoc modo, quod oblationes ejus nomine a cognatis factæ reciperentur. Hinc Concilium Arelatense II. ita sanxit: *De pœnitentibus placet,*

B ut

ut nemo ipsorum *vacuus in communione maneat, sed quia pœnitentiam honorarunt oblationes ipsorum recipere placet.* Eodem modo Concilium Vasense: *Pœnitentes quia in agro vel itinere morte præveniuntur ecclesiastico affectu persequimur, eorumque oblationes recipimus, exceptis iis qui sibi ipsis vim intulerunt.* Solebant nimirum pœnitentium defunctorum amici nomine defunctorum panem & vinum in exequiis ad altare deferre, hæc munera si ecclesia acciperet, signum erat, defunctum in ecclesiæ communione obiisse; & hæc proprie in V. Ecclesia erant oblationes pro defunctis, quæ nullum prorsus respectum ad purgatorium habuerunt. Quin & porro omnes illi qui exequias ibant, de muneribus panis & vini, nomine defuncti ad altare oblatis, communicare solebant, & hæc communio apud veteres erat *missa pro defunctis.* Refert tamen S. August. in Enchiridio ad Laurentium alios fines harum oblationum pro defunctis: *Si, inquit, pro sanctis offerantur, gratiarum actiones sunt, si pro mediocriter bonis, sunt propitiations, si pro improbis & damnatis, non quidem sunt mortui adjuncta, sed quæ iacunque vivorum solatia.*

Hodie quidem hic ritus offerendi, quamvis olim tota ecclesia receptus, fere in desuetudinem abiit, nisi quod adhuc in aliquibus locis Galliæ vestigium illarum superfit: Nam quoties missa est parochianis, singuli patresfamilias grandem panem sacerdoti in templo solent offerre.

ferre. Ratio, propter quam in ecclesia mos offerendi desit, est, quod hodie non amplius ut olim totus populus simul ac semel communicet, sed minor pars populi; adeoque modicum est, quod ad usum eucharistiæ requiritur, & alias suppetit, unde tantillum haberi possit. Hincigitur in nostris ecclesiis non ipsa tantum oblatio panis & vini ad altare, sed offertorium & preces secretæ, quæ ad morem offerendi respiciunt, hodieque Pontificiis adhuc in usu sunt, prorsus desierunt: Neque enim necesse est Deum orare ut oblata munera acceptet, cum nulla hodie munera offerantur.

Sciendum porro de oblationibus Veterum, quod ex his in V. ecclesia non eucharistia tantum fuerit confecta, sed & pauperes refecti. Docent hoc duo antiquissimi scriptores, quorum alter, Justinus, apologia secunda refert: *Nos indigentes omnes adjuvamus, & die, qui solis dicitur, convenimus. Tum vero quibus copia est & qui volunt, quisque pro arbitrio suo, quantum videtur, contribuunt, & quod ita colligitur apud præsidem sacrorum deponitur; is vero inde opitulatur viduis & pupillis, & ob morbum vel alia causa indigentibus.* Alter est Tertullianus qui c. 39. apologetici sui ita scribit: *Unusquisque nostrum mensura die, modo velit & possit, modicam stipem affert: nam nemo ad id compellitur, sed sua quisque sponte offert: hæc apud nos deposita pietatis vocantur: Inde enim non epulis nec poculis sed alendis & sepeli-*

endis pauperibus, & pupillis iuvandis, vel domesticis senibus, vel naufragis, vel iis qui ad metalla vel carceres damnati sunt, dispensatur. Hodie in nostris ecclesiis vicem veterum oblationum supplet, quod, cum concio fit, ad pauperes sublevandos colligitur, quanquam in multis ecclesiis protestantium hodie receptum sit, ut in festis solennioribus oblationes ad ipsum altare fiant, unde ministri ecclesiae sustententur.

DE

PRECIBVS AD EVCHARISTIAM

Veteres Christiani fere nunquam ardentius, quam ad eucharistiam orarunt. Pro quibus autem oraverint, eleganter nos docet Tertullianus dicto loco: *Coimus in coetum, inquit, ut quasi manufacta, Deum precibus ambiamus, haec vis Deo grata est? Oremus autem pro Imperatoribus, pro ministris eorum, pro statu seculi, pro rerum quiete, pro mora finis.* Et iterum in libello ad Scapulam, cum ethnicos reprehendit, quod sacrificia Imperatoribus obferant, *etiam nos, inquit, sacrificamus pro salute Imperatoris, sed Deo nostro, & ipsius, ad eum modum quem praecepit Deus.* S. Augustinus epistola 107. refert orasse Veteres ad eucharistiam pro convertendis incredulis, pro catechumenis regenerandis: *Subsanna, inquit, pias voces, cum sacerdos ad altare populum hortatur: Oremus: vel cum ipse clara voce oraverit, ut infideles convertat, an non respondebis, Amen?*

S. Chry-

S. Chrystostomus hom. 7 2. in Matth. scribit, tempore eucharistiæ preces factas pro dæmoniis, pro pœnitentibus, quemque pro se orasse, quin & infantes adductos, qui lacrymis Deum ad misericordiam commoverint. Idem aurei oris Doctor, hom. 18. in acta Apostolorum, morem annotat condendi facella in prædiis, ibique oblationes factas & preces pro domino prædii & pro ipsa villa.

In nostris hodie ecclesiis preces, quæ olim ad eucharistiam fieri solebant, non amplius ad altare fiunt, sed in suggestu habitæ concioni subjunguntur, præmissa tamen generali formula confessionis & absolutionis, ut in precibus Deo propitio utamur, & facilius exaudiamur. Oramus autem perinde ut Veteres pro Imperatoribus, pro Ecclesia & Rep. pro ministris principum, pro statu seculi &c. imo pro omnibus, quibus vel nos vel alii quoad corpus & animam indigemus. Quin & porro, dum ita oramus, in altari, quod communiter à suggestu non est adeo remotum, sacra symbola palam sunt exposita, dummodo ergo nostræ preces publice ab antistite sacrorum ad altare recitarentur, inter veterem & nostrum orandi modum nihil discriminis esset.

DE

PRECIBVS PRO DEFVNCTIS.

IN V. Ecclesia ad altare non pro vivis tantum, sed & pro defunctis, qui in fide christiana & in

B 3

com.

communione cum ecclesia obierant, orare soliti sunt, quas preces S. August. in lib. de cura pro mortuis graviter commendat: *Non parva est, inquit, universæ ecclesiæ autoritas, quæ hac consuetudine claret, in precibus sacerdotis ad altare etiam mortuos commendandi.* Et c. 4. *Non debent prætermitti supplicationes pro spiritibus defunctorum, quas ecclesia pro omnibus in catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus frequentat.* Jungi autem hæ preces solebant oblationi, ex quibus in deductione funeris eucharistia confici solebat, quem ritum nos docet S. August. l. 9. Conf. c. 12. ubi de funere matris suæ Monicæ scribit: *Nos corpus domo extulimus, exequias ivimus, & sine lacrymis sumus reversi: Ego enim nec in precibus, quas tibi ò Deus pro matre fudi, cum pro matre sacrificium precii nostri offerretur, cadavere juxta sepulchrum posito, nec toto die flere potui, sed in occulto mæstus eram.* Similem ritum celebrandi eucharistiam in funere S. Augustini observatum refert Possidius in vita Augustini. *Nobis adstantibus, inquit, obdormi-vit vir sanctus in pace, & bona senectute & pro commendando ejus funere sacrificium Deo oblatum est, antequam sepeliretur.* Existimo veteres christianos ideo in mortuorum exequiis eucharistiam celebrasse, ut, qui funus deduxerant, ad frequentius orandum pro defuncto excitarentur.

Hujusmodi instituta ecclesiæ olim damnavit Aërius, qui, præter quam quod Arianus effer, publice

publice docuit, pro mortuis nec orandum nec offerendum, ob quod dogma inter hæreticos fuit relatus, non tam ideo, quod pro defunctis nollet orare, sed quod damnaret Ecclesiam pro defunctis orantem, & statueret neminem salvari, qui pro defuncto oraret. Plura de Aërio apud Epiphanium hæresi 75. videantur. Inter alia sic scribit: *Quid utilius, quid commodius precibus pro defunctis* (an propter animas e purgatorio liberandas? minime, sed ideo) *quod his precibus superstites contestentur se credere quod defuncti sui a morte adhuc vivant apud Dominum. Memoriam autem facimus his precibus pro justis & peccatoribus: pro peccatoribus ideo, ut misericordiam Dei super illis imploremus. Pro justis autem v. gr. Patriarchis, Prophetis, Apostolis, martyribus, ut gratias Deo agamus, pro beato illorum excessu. Oramus autem pro omnibus excepto Domino nostro J. C. ut hunc unum a reliquo hominum ordine separemus. Pro illo enim non mos orare, sed illum pro nobis orare necesse est.*

Fuit autem circa preces Veterum pro defunctis notabile discrimen Ecclesiæ Latinæ & Græcæ. Etsi enim in tota olim ecclesia mos orandi pro defunctis fuerit receptus, nunquam tamen in Ecclesia Latina mos fuit orandi pro Patriarchis, Prophetis, Apostolis, martyribus. Hinc scribit S. August. Serm. 17. de verbis Apostoli: *Injuria est orare pro martyre, nam cujus precibus*

nos ipsi debemus commendari. Et tractatu 84. in Johan: Nos, inquit, ad sacram mensam Martyres quidem commemoramus, sed pro his non oramus. Nos enim magis indigemus, ut ipsi orent pro nobis. Quin potius pro his in Latina Ecclesia gratiæ Deo agebantur, & laudes, quod in tam arduo certamine gloriosam illis victoriam donasset. Hinc scribit 5. August. l. 22. de civit. Dei c. 10. Nos uni Deo martyrum & nostro sacrificamus, in ipso autem sacrificio Martyres quidem nominantur, sed a sacerdote non invocantur. Ita ergo tempore Augustini mos invocandi Martyres ad altare nondum fuit. Nec porro mos fuit preces pro Martyribus fundendi, sed nomina tantum martyrum memoriæ causa e sacris dyptichis fuerunt prælecta. Dypticha erant tabellæ membrana obductæ, quibus nomina defunctorum erant inscripta.

In Græca autem Ecclesia martyres, non tantum ad altare nominati sunt, sed & pro iisdem æque ac cæteris defunctis oratum fuit. Patet hoc ex Liturgia Hierosolymitana, quæ vulgo Jacobi dicitur, ubi hæc formula orandi præscribitur: *Memento domine spirituum defunctorum, & universæ carnis, a iusto Abel usque ad hodiernum diem. Da sanctis omnibus, ut quiescant in regione viventium, in Paradiso, Sinu Abrahæ.* Sic & Liturgia Alexandrina, quæ vulgo Marci dicitur, formulas precum tradit, quibus Patriarchæ quoque, Prophetæ, Apostoli & Martyres Deo commendan-

mendantur. Similia ex aliis Græcorum Liturgiis abunde constant. Atque hæc preces Græcorum insigne argumentum contra Pontificium purgatorii furnum nobis præbent. Quomodo enim orari potuit pro Prophetis & Apostolis, si nullus sit harum precum usus, quam ut animæ ex purgatorio liberentur. Fatentur enim Pontificii neminem ex Prophetis vel Apostolis in purgatorio fuisse.

In nostris hodie ecclesiis mos orandi pro defunctis non desit. Neque enim in publicis precibus vivos tantum Deo commendamus, sed, si qui proximis diebus in Christo decesserunt, Deum rogamus, ut animabus ipsorum propitius esse velit, placidam requiem corporibus & beatam resurrectionem in die iudicii concedere. Hinc Apologia Aug. Confess. recte scribit: *Pontificii falso nobis impingunt hæresin Aërii, quem dicunt ideo damnatum, quod preces pro defunctis rejecerit.* Epiphanius testatur Aërium decessisse quod preces pro mortuis sint inutiles. Hæc recte reprehendit, nec nos hac in parte Aërio contentimus. Circa has preces legi meretur Urbanus Regius in libello de formulis caute loquendi, qui hodie pars est corporis Julii & multas ex V. Ecclesia formulas orandi pro mortuis, ab ipso B. Luthero abrogatas, complectitur. Interim, ut quod res est dicamus, moris olim non fuit, ut gratiarum actio pro defuncto institueretur, sed oratio solum pro Deo propitio à morte obtinendo.

C

Si

Si quæras, quem usum preces pro defunctis habent? R. licet distincte non constet, quid commodi ex istis precibus ad defunctos redundet, laudari tamen merentur quod sint egregium argumentum & symbolum conjunctionis animorum, quæ inter vivos in terris & pie defunctos in cœlis intercedit. Sicut enim pii in cœlis sine dubio orant pro ecclesia in terris militante, ita non indignum est, pios in terris vicissim votis ac precibus defunctos suos prosequi, & h. modo vices quodammodo reddere. Deinde notandum, quod de statu animarum post mortem non omnino sumus certi, annon beatitudo earundem augeri vel minui possit? Harum rerum ignorantia & flagrans vivorum affectus erga defunctos effecit, ut preces pro defunctis augerentur. Sed ut dixi, quis sit illarum fructus, nemo facile compertum habuerit. Interim si vel maxime hæ preces sine omni fructu essent, nondum tamen christianis indignæ censerentur debeat, sed sufficit ex charitate erga defunctos illas proficisci. Rem simili illustro: Si forte fratrem vel amicum in itinere feliciter absolvendo Deum quotidie ores, non sunt hæ tuæ preces impiæ, quamvis frater ille tuus te infcio iter suum dudum absolverit, tu tamen recte fecisti, quod quamvis alter vota tua anticipaverit, tu tamen adhuc pro illo sollicitus fueris & pro eo oraveris. Interim si quid dicendum de usu harum precum, videntur hæ ad mitigandum iudicium

discussio-

discussioſis, & ad leniendum rigorofum illud examen operum noſtrorum utiles cenſeri poſſe, illo die, quo de ſingulis etiam otioſis verbis ratio nobis erit reddenda; nec haſtenus quicquam probabilibus de uſu precum pro defunctis occurrit. Quin in hac ſententia Apoſtolus nos confirmat, dum de Onephiro ſcribit: *Det ei Dominus, ut miſericordiam inveniat in illo die* II. Tim. I. v. 18. In illo igitur die adhuc inveniri miſericordia poterit, & niſi poſſit, cur in Litania oramus: *Am jüngſten Gericht hilff uns lieber Herr Gott!* Eſto cuius ſuum hac de re iudicium integrum!

PRÆFATIO.

PRæfationes quibus adhuc ante euchariftiam utimur, *de cordibus ſurſum habendis & gratiis Deo agendis*, ſatis antiquæ ſunt, & ab univerſa eccleſia olim receptæ; hinc S. Auguſt. in lib. de bono perfeverantiæ c. 13. *Dei munus eſt*, inquit, *quod in ſacramento fidelium dicitur: Surſum corda!* De quo munere Domino Deo noſtro gratias agere, dignum & juſtum eſt. Similiter in libell. de vera religione c. 3. ſcribit: *per omnes urbes & oppida per caſtella, vicos, agros, villasq; privatas, per univerſum orbem chriſtianos quotidie profiteri, ſe ſurſum habere corda ad Dominum.* Quid ergo, inquit, *beſternam crapulam adhuc oſcitamus?* In eundem morem præfandi S. Chryſoſtomus in homilia de euchariftia commemorat: *Sunt nonnulli, qui in*

ipsa hora terribilis hujus mysterii vaniloquentiae conventicula agunt. Quid facis homo? Annon sacerdoti, cum diceret, sursum cordi, promissisti, habemus ad Dominum? Annon erubescis, quod ea ipsa hora mendax inveniaris.

Cum igitur vel maxime Veteres sursum corda habenda duxerint, ea hora, qua sacramentum eucharistiae fuit celebratum, hinc Græci eucharistiam eleganter vocarunt *ἀναΦορῆς*, h. e. *elevationem*. Ita enim Anastasius Sinaita in oratione de sacra synaxi: *State cum timore in tremenda illa hora τῆς ἀναΦορῆς, elevatione: quo enim affectu quisque vestrum ad altare consiluit illo tempore, sic & sursum ad Dominum feretur.* Finita præfatione Veteres trifagium cecinerunt, quod ex angelico hymno Es. 6. desumptum, & ut in eucharistia caneretur, in Concilio Vasensi can. 4. fuit constitutum.

CONSECRATIO EUCHARISTIÆ.

Ipsè Dominus noster Jesus Christus cum eucharistiam conderet, panem quidem fregisse, distribuisse, sed ante distributionem gratias egisse & benedixisse legitur. Idem sibi faciendum ecclesia duxit. Sed quia Salvator nullam certam consecrationis formulam præscripsit, ecclesia quoque primitiva ad certas voces aut preces se non adstrinxit. Scribit tamen Gregorius M. Apostolis morem fuisse, ad solam orationem, intellege Dominicam, consecrandi eucharistiam.

Sed

Sed nec hoc omnino ex prima antiquitate constat. Scribit quidem Justinus, qui Apostolorum ævo multo propior fuit quam Gregoris Christianos in sacra synaxi pro virili Deum orasse, & gratias Deo egisse, sed quibus formulis, non exprimit. Audiri denique meretur Walafridus Strabo, qui de veteri ritu consecrandi hæc scribit: *Hodie multis precibus, multis lectionibus, multis cantilenis consecrandi officium peragimus, sed Apostoli, & qui Apostolis fuerunt proximi, paucis precibus & memoria passionis Dominica, prout Dominus præcepit, hanc rem peregerant. Traditio majorum est, inquit porro, Apostolico ævo Missas ita peractas uti hodie fit apud Latinos in die pasceves: illo enim die communicamus præmissa tantum oratione Dominica & commemoratione passionis ejus.* Ita Walafridus in Officiis divinis. Quod si ita sit, evidens est, apud nos hodie, eodem ritu eucharistiam consecrari, quo olim Apostoli consecrarunt.

DE

ELEVATIONE SYMBOLORVM.

A pud Pontificios quidem receptum est, ut symbola consecrata eleventur, sed hunc morem ecclesiæ nostræ abrogarunt, cum sit recentior. Creditur autem elevatio symbolorum primum ideo inducta, ut elevatio mentis ad Deum significaretur, unde etiam Græci eucharistiam vocarunt *ἀναφορῆν* h. e. *elevationem*, & in præ-

C 3

fatione

fatione sacerdos admonet: *Sursum corda!* Alii putant, hoc ritu elevationem corporis Christi in cruce denotari: Hinc Germanus Patriarcha Constantinopolitanus in theoria rerum sacramentorum scribit: *elevatio sacri panis elevationem Christi in cruce & mortem in cruce, & resurrectionem Christi & ascensionem in caelos representat.* Alii dicunt ideo elevari sacra symbola, ut populus ad communicandum invitetur. Hinc scribit Nicolaus Cabasilas in expositione Liturgiæ c. 36. *Sacerdos ostenso pane communicantes advocat, & dicit Sancta Sanctis! quasi dicat: Ecce hic est panis vitæ, accurrite & participes este, si quis vestrum sanctus est.* Apud Pontificios hostia ideo elevatur in missa, ut ad ejus conspectum populus in genua procumbat, eamque non aliter ac si Christus ipse adfit, adoret. Unde miratur, quod B. Lutherus in formula Missæ, quam Ecclesiæ Wittebergenfi tradidit, elevationem hostiæ retinuerit, imo quo acrius hunc ritum Carolstadius impugnavit, eo diutius ille retinuit, prout ipse testatur in brevi sua confessione de sacramento.

DE SACRIS SYMBOLIS.

Elementa vel symbola S. eucharistiæ sunt ex Christi instituto panis & vinum. De pane ita dicitur in verbis Institutionis: *Dominus noster Jesus Christus in ea nocte qua traditus est, accepit panem.* De vino autem in calice ambigere non
non

non finunt verba Christi, quamvis extra Institutionem dicta: *Non bibam amplius de hoc gremine vitis.* Luc. XXII, 18. Ratio ob quam Salvator huiusmodi symbola adhibuit, gemina videtur. Prior ista: Voluit Servator his symbolis ritus Iudaicos circa agnum paschalem receptos ad sanctiorem usum referre, ut vel hac similitudine rituum Judæos lucraretur. Erat enim apud Judæos receptum, ut in festo paschæ, cum agnum comederant, paterfamilias integrum panem in duas partes divideret, & uni Parti sic benediceret: *Benedictus es Domine Deus noster in esu panis azymi!* Sed alteram partem panis sub mappa ad finem usque convivii, reponere solebat. Peracto convivio protulit illam, & in tot particulas divisit, quot hospites in mensa aderant. Deinde ipse primus sumebat, & reliquis fructum panis distribuebat, his verbis additis: *Hic est panis ærumnæ, quem comederunt patres nostri in Ægypto, quisquis esurit accedat & paschatizet!* Sed cum Salvator eucharistiam conderet, ex more illo Judaico panem retinuit & singulis discipulis fructulum dedit, quin & more Judaico benedixit, sed quia novum sacramentum condere volebat, loco posterioris formulæ ita dixit: *Accipite, comedite, h. e. corpus meum.* Porro apud Judæos idem paterfamilias poculum vini accipere solebat, additis his verbis: *Benedictus sis domine, qui fructum vitis creasti!* Et hoc vocabant Judæi poculum benedictionis. Postea ipse

ipse paterfamilias vinum benedictum libabat, proximo tradebat, donec per totum contubernium singuli libassent. Eundem morem in eucharistia Salvator retinuit, nisi quod hæc verba addidit: *Bibite ex eo omnes, hic sanguis N. Testamenti est*, quemadmodum hæc ex antiquitatibus Judaicis eleganter deduxit Scaliger de Emendat. temp. & ad sacram eucharistiam pulchre accommodavit B. Calixtus in Harm. Evangelistarum. Hinc igitur jam constat, cur Dominus panem & vinum in eucharistia adhibuerit. Posterior ratio est, quod variæ analogiæ panis & vini cum corpore & sanguine Christi intercedant: sicut enim panis confortat, pascit, nutrit, famem sedat, nauseam non parit, sic & comestio corporis Christi; sicut vinum est succus preciosus ex rore coeli, sitim restinguit, cor lætificat, sic & sanguis Christi. Sicut unus panis ex multis granis & vinum ex pluribus uvis exprimitur, ita nos omnes unum corpus sumus, quia de uno pane comedimus, & in unum spiritum potamur. I. Cor. XII, 13.

Cum igitur Salvator non alia elementa nisi panem & vinum sumserit, grande nefas foret, si ecclesia symbolis aliis uteretur. Itaque horribilis fuit prophanatio eucharistiæ, quando Gnostici loco panis semen virile comederunt, dicentes: *hoc est corpus Christi*. Et loco vini menstruum mulieris sanguinem biberunt, dicentes: *hoc est sanguis Christi*: prout refert Epiphanius hæres, 26. Nec minor fuit impietas
 Cataphry-

Cataphrygum , qui arrepto infante sanguinem de tenero corpusculo acubus elicere, farinae commiscere & panem inde confectum loco eucharistiae comedere solebant; infans autem si inde moreretur, pro martyre habebatur, si super viveret, sacerdos summus fieri inter ipsos solebat, teste S. Augustino hæres. 26. Errarunt porro circa sacra symbola Peputiani vel *ὑπεροχῆται* h. e. *panecasearii*, qui cum pane eucharistico caseum comdebant, teste iterum Augustin. hæres. 28. Errarunt quoque Hydroparastatæ, Encratitæ vel Aquarii, qui autore Tatiano, viro cætera docto, in vini locum aquam substituerunt, contra quos varie disputat S. Cyprianus l. 2. ep. 3.

Quod ad sacrum panem attinet, perinde est sive azymus ille sit, sive fermentatus. Sine dubio Christus, cum eucharistiam instituit, pane azymo fuit usus, cum per dies istos paschales alio pane vesci Judæis non licuerit. Non ergo peccat ecclesia Latina, quæ in sacra eucharistia azymum panem usurpæ, & male faciunt Græci, qui ob usum azymi Latinos *azymitas* vocant. Græci quidem in hunc usque diem, in S. eucharistia panem *ἄζυμον* vel fermentatum adhibent, & hi non Christi quidem exemplo, sed exemplo primitivæ ecclesiæ tueri se possunt, cum primitivæ christiani, si non diutius, saltem usque ad tempora Alexandri primi, qui vixit A. C. 107. pane enzymo vel fermentato in sacris usi. Ideoque peccant Latini, qui ob usum panis fermentati,

D

Græ-

Græcos *fermentatos* appellant. Antiqua est traditio Episcopum Romanum, quem dixi Alexandrum, omnium primum sanxisse, ut eucharistia in azymo fieret. Juvat hac de re audire Platina, qui de institutis Alexandri I. ita scribit: *Constituit Alexander ut aqua lustralis sale commixta in templis & cubiculis poneretur. Voluit quoque Alexander in consecratione eucharistiæ aquam vino misceri, ut indicaretur Christus cum ecclesia conjuncta. Denique Alexander oblationem panis eucharistici non ex fermentato, ut hactenus moris fuerat, sed ex azymo fieri, ut panis esset purior.* Hæc Platina. Quicquid sit de hoc decreto, ecclesiæ nostræ omnes ex veteri Latinorum more in eucharistia panem azymum retinuerunt, ita tamen ut Græcos ob usum panis fermentati non condemnemus. Res enim est indifferens nec de substantia panis: panis enim dicitur hoc omne, quod ex farina commoliti frumenti, & ex aqua pistum est & coctum. Fermentum certe est extra panis essentiam, quod docent varia panis genera, a Plinio recensita l. 8. c. 11.

Porro utimur hodie non azymo tantum sed & rotundis placentulis, quas hostias vel oblatas vocant, nec Calvinianos quosdam attendimus, qui de hostiis nostris scabiose loquuntur: dicunt enim non panem esse, sed spumam panis, it. rem numerariam. Sed mirum est a Calvinianis hæc dici, cum ante paucos adhuc annos totum regnum Angliæ, quod est Calvinianum, his hostiis fuerit

rit usum, imo in ipsa Vet. ecclesia animadverti in usu eucharistiæ rotundas hujusmodi placentulas, saltem Epiphaniæ tempore usitatas. Nam Epiphanio in Ancorato panis eucharisticus eleganter dicitur esse *rotundæ figuræ*; quin & concilium Nicenum affirmat modicum panis fuisse sumtum, addita ratione, quod sacer ille panis, non ad satietatem, sed ad sanctitatem sumatur. Prisci quoque sacra symbola, communiter micas, buccellas, sacras particulas vocarunt, teste Casaubono exercitatione 16. Unde constat exigua frustula communicantibus olim porrecta. Christus quidem fateor, hujusmodi oblati usus non est, sed & nullibi eas prohibuit. Proinde qualitas & quantitas panis ad essentiam eucharistiæ non pertinet, & perinde est, siue sit panis triticeus, siue filigineus, siue avenaceus, siue hordeaceus, siue rotundus, siue oblongus, siue specialiter ad hunc usum præparatus, siue domesticus aut vulgaris: modo scandala infirmorum caveantur.

De vino benedicto certi quidem sumus, Christum in vino æque ac pane eucharistiam condidisse, sed nullibi est mandatum an album an rubrum sit vinum, an meracum an crama, hoc est aqua dilutum. Mihi quidem sit verosimile Christum non puro vino sed cramate usum & vinum aqua temperasse: Cujus asserti duæ mihi rationes suppetunt: Prior est, quod in Palæstina, aliisque regionibus orientis vina nimis calida

dentur, quæ ad mensam bibi vix possunt, nisi aqua temperentur. Videtur igitur Christus ad morem Orientalium vim vini affusa aqua temperasse. Posterior ratio est, quod ecclesia a prima usque ætate non merum vinum, sed aqua dilutum in S. Eucharistia sine dubio ad Christi exemplum usurpaverit. Inde scribit S. Iustinus apol. 2. in S. Eucharistia poculum vini & aquæ offerri. Similiter S. Irenæus l. 5. c. 2. calicem Dominicum vocat mixtum, quod vino aqua sit commixta. S. Cyprianus cum contra Aquarios, qui loco vini solam aquam substituebant, graviter disputavit, existimat nec solam aquam, nec solum vinum in eucharistia adhibendum, sed utrumque; quin & in concilio Carthagenensi III. cui ipse S. Augustinus interfuit Can. 24. cautum est, ut in eucharistia offeratur, quod Dominus tradidit, panis, vinum & aqua; inde in hunc usque diem, tam Græca quam Romana ecclesia morem aliquid aquæ calici Dominico affundendi unanimiter retinet. Itaque in nostris quoque ecclesiis hic mos, in quem nullus fuit abusus inventus, retineri potuisset, sed quia res est indifferens, nec de essentia sacramenti, quod fatetur Bellarminus ipse l. 4. de Euchar. c. 11. cumque alias in his septentrionalibus terris vina, a natura jam satis sint temperata, ut aquam affundere non sit necesse, auspices quoque reformationis non peccasse videntur, dum hunc ritum una cum aliis abrogarunt.

Circa

Circa hanc aquæ affusionem notandus est mos Græcorum, qui aquam ante calefaciunt, quam vino affundant, qua de re ita scribit Nicolaus Cabasilas in Liturgia sua c. 17. *Nos Græci aquam calidam sacramento infundimus, quia hæc cum aqua sit & ignis, Spiritum S. denotat, qui in sacris velut aqua effundi & velut ignis super discipulos apparuisse dicitur.* Germanus Constantinopolitanus in theoria rerum sacrarum scribit, apud Græcos populares suos ex parva lebete aquam calidissimam hauriri, eaque poculum sacræ mensæ temperari ideo, ut denotetur, de divino Christi latere vivum adeoque calidum sanguinem Christi communicantes haurire. In eundem sensum dixit Nicetas Pectoratus in libello contra Latinos: *Nos calicem domini ex latere Christi calidum bibimus, quia calidus sanguis & aqua ex vivifica Christi carne promanavit.* Verum hic mos Græciæ ita expositus errorem continet, quasi sanguis & aqua de vivo Christi corpore emanaverit. Atqui Evangelista mortuo Christo latus apertum affirmat. Egregie etiam Græcos refellit Humbertus Sylvæ Candidæ Episcopus: *Quæro ex vobis: ait, an aqua vel sanguis caluerit, aperto Christi latere: Si sanguis tantum, cur aquam calefacitis? si aqua, quid ni etiam aquam baptismi, cujus symbolum fuit aqua lateris Christi, similiter calefacitis? Certe a Christo aquam calidam in S. eucharistia non adhibitam, inde constat, quod in verbis*

institutionis nulla prorsus aquæ fiat mentio, & si vel maxime aqua a Christo sit adhibita, factum hoc est ad vini calorem temperandum; sed calorem temperandum alium calorem addi non oportet. Interim recte Innocentius IV. hunc ritum Græcorum inter errores tolerabiles recenset.

Gravior certe error fuit in V. ecclesia Tatiani, qui quamvis ideo sit laudandus, quod primus ipse seculo II. harmoniam evangelicam scripserit, graviter tamen erravit, dum omnem vini usum in S. eucharistia sustulit, ejusque loco aquam substituit. De hac secta ita scribit Epiphanius hæres. 46. *Tatianus cum suis discipulis in sacramento solam aquam adhibet, sed à vino prorsus abstinet, dicens; Vinum diabolicum esse & impios qui vinum bibant.* Theodoretus l. I. hæres. fabularum hydroparastatas illos vocat, & S. Augustinus in libello ad Quotvultdeum, aquarios dixit, & de iisdem hæresi 47. hæc refert: *Vinum non bibunt ideo quia fabulantur, vitem ex congressu Satanæ cum terra germinasse.* Hos secuti sunt Manichæi, qui teste eodem Augustino à vino etiam abstinerunt, dicentes, vinum esse fel principis tenebrarum, hinc in sacris publicis addit idem Augustinus sanguinem Christi haurire volebant, sed solum panem sumebant; postea cum veniret minister calicis, Manichæi è templo se proripiebant, vel si manerent, à bibendo vino se excusabant, sub hoc prætextu, se ab-

se abstemios esse. Unde discimus, quod in ecclesia primi communicantes sub una Manichæi fuerint, quos propterea Leo M. sacrilegii accusat ferm. quadragesimali 4. De cætero alios Veterum circa vini symbolum errores Julius Papa recenset, v. gr. quod nonnulli lac pro vino, alii hostiam intinctam populo dederint, quos idem Julius ex institutione Christi reprehendit, ut legere est in decreto Gratiani de consecratione distinct. 2. Fuerunt alii qui loco vini mustum, mel aut siceram dederunt, qui per canones Apostolorum condemnantur.

DE

SACRIS CALICIBVS.

IN primitiva ecclesia christiani ligneos calices habuisse fama fert : Hinc scribit Walafridus Strabo in l. de rebus Eccl. c. 24. S. Bonifacium Apostolum Germaniæ olim quæsitum fuisse, an liceret, ex vase ligneo Eucharistiam dare? facere respondit Bonifacius : *Olim sacerdotes erant aurei, sed calices lignei : Hodie mutatis vicibus, aurei quidem sunt calices, sed lignei sacerdotes.* Postea vero ligneis calicibus vitrei substituti sunt, autore Zephirino Papa, ut ex vita ejus constat; quin & tempore S. Hieronymi vitreos adhuc calices fuisse, hæc ejus verba in epistola ad Rusticum docent; *Nemo, ait, ditior Exuperio, qui corpus domini in fimine canistro & sanguinem Christi in vitro offert.* Sed sequentibus seculis, præsertim in
Con-

Concilio Triburiensi & Rhemensi prohibitum est, ne amplius sacri calices ex ligno vel vitro fierent; non ex ligno, ob porositatem, quod intra poros ligni facile aliquid vini benedicti hæere possit; non ex vitro, ob fragilitatem, quod vitrum facile frangi & vinum sacrum effundi possit. Sed nec stanneo calices formare fuit integrum ob tetrum saporem, quem ex stanneo vase vinum facile concipit. Invenio tamen jam S. Augustini tempore calices ex auro & argento formari coeptos: Horum enim meminit August. l. 3. contra Cresconium c. 29. Solebant porro Veteres calices suos pingere, celare, & certis figuris notare: Hinc Tertullianus in lib. de pudicit. c. 7. refert jam suo ævo, h. e. seculo III. ineunte, ecclesiam in calicibus suis ovem perditam à pastore humeris ad ovile reductam, depictam habuisse. Atque hæ imagunculæ sacrorum calicum sunt omnium primæ & antiquissimæ, quarum in ecclesia fit mentio.

Fuerunt de cœtero in ecclesia olim calices ministeriales, ideo sic dicti, quod ex his sanguis Christi populo communicanti administraretur, qui calices insigne testimonium præbent, olim, ne media quidem ætate, communionem sub una non fuisset, sed laicos æque ac sacerdotes sub utraque communicasse. Ita refert Autor vitæ pontificum, quod Sixtus III. duos calices ministeriales Ecclesiæ Romanæ donaverit, & Remigius

gius Episcopus Rhemenfis, cum calicem ministerialem fieri curasset, hunc versiculum in circuitu posuit:

Hauriat hinc populus vitam de sanguine Christi.

Operæ pretium est h. l. referre, quæ Willh. Lindanus, acerrimus alias Lutheranorum hostis, de calicibus Veterum ex sacris antiquitatibus observat: Cum, inquit, sanguinis Christi effusio timeretur, ad sacros calices canna est ferruminata, iisque affabre inserta, unde populus sanguinem Christi non tam biberet quam sugeret. Huiusmodi fistulatos calices ipsi nos conspeximus Boltzwardie in Frisia, eosq. stanneos. Similes calices cum fistula sed argenteos in monasterio Tabor, & Berchu superesse ajunt. Huc referendi sunt duo calices, quibus S. Bonifacius fuit usus, qui hodie in cœnobio Fuldensi ostenduntur; horum alter valde exiguus, & vix quarta parte hodiernis calicibus æquandus: Nam calix ille Bonifacii altitudine sua vix palmam excedit, habetque orificium tam angustum, ut una hostia totum obtegere possit. Ad-dita est patenula ex puro auro, quæ æque ac calix trium digitorum latitudinem excedit. Ex hoc calice, pergit Lindanus, credo sanctum Bonifacium sibi soli communicasse; Alter autem calix Bonifacii habet instar magni vasis potorii, estque argenteus. Existimat quidem vulgus hoc poculo Bonifacium quotidie in mensa usum, sed ego arbitror

E ex

ex majori hoc calice , Bonifacium populo Christiano sanguinem Christi præbuisse. Idoneum enim est hoc poculum , unde populus sine periculo effusionis bibere possit : Habet enim duas ansas , estque nec rotundum nec quadratum sed instar pomi orbiculatum. In sacris certe hujus poculi usum fuisse constat , quod in circumferentia hujus poculi stent exsculpti 12. viri , veluti sacerdotes casulati , qui calicem manu ostentant , quasi populum ad sumendum invitent. Hæc ita Wilhelmus Lindanus in panoplia sua evangelica l.4. Quæ cum ita sint, evidens est primos christianos , quos S. Bonifacius convertit, sub utraque communicasse, adeoque morem communicandi sub una, contra praxin veteris ecclesiæ in Germania esse.

Sed nec minus operæ precium est hoc loco audire, quæ B. Rhenanus de canna , fistula vel calamo, calicibus olim appposito , scribit : *Nolim, ait , latere studiosos S. antiquitatum , laicos olim apposita canna è calice Dominicum sanguinem hausisse , quod mihi pridem indicavit Abbas quidam ex veteri libro , qui & hoc addidit , inter constitutiones Carthusianorum haberi , ne quis monachus aliquid preciosi possideat , præter argenteum calicem , & fistulam , qua laici Dominicum sanguinem absorbere possunt. Extat quoque libellus de veteribus thesauris ecclesiæ Moguntinæ , ante hæc quatuor secula conscriptus , ubi inter thesauros ecclesiæ illius , aurei calices magni ponderis triq. ansati, juxta*

*juxta sex argenteæ fistulas, quæ tempore communio-
nis in usum communicantium, calicibus fuerint apposi-
tæ, recensentur. Quin & in hunc usque diem Roma-
nus Pontifex, quoties publice sacrificat, aureum cala-
mumbabet, quo sanguinem Domini ex calice cum Dia-
cono suo fugit: Hæc ita Rhenanus in Scholiis ad
Tertullianum.*

DE
INTINCTIONE PANIS IN
CALICEM.

IN V. ecclesia moris erat, ut non adultis tan-
tum, sed & infantibus sacra eucharistia præbe-
retur. Jam vero per ætatulam infantes utram-
que speciem seorsim sumere sæpe non poterant,
hinc aliquando Pontifex, constituit, ut infanti-
bus hostia vino madefacta præberetur, ut eò
commodius deglutiri ab infante posset. Idem
mos intingendi panem circa ægrotos ob simi-
lem fere causam fuit observatus. Testem hu-
jus consuetudinis laudo Eusebium, qui l. 6. hist.
eccl. c. 36. memorabilem hanc historiam de Sera-
pione refert, hoc modo: *Erat apud nos fidelis
senex Serapio, qui magnam vitæ partem sancte
vixerat, sed in ultima persecutione fuerat lapsus.
Hic postea pœnitens sæpe ad ecclesiæ communionem
restitui petiit, sed quia idolis sacrificaverat, nemo
illum hæcenus audiverat. Non diu post in gra-
vem morbum incidit, & per triduum veluti mutus
E 2 decubuit,*

decubuit , quarto post die recepta voce nepotem ad se vocavit dicens ; propera fili , & aliquem ex presbyteris accerse : cum dicto iterum obmutuit , puer interea ad presbyterum abiit , sed quia nox erat , & ipse presbyter agrotus , venire ad Serapionem non poterat ; nihilominus ne Serapio sine viatico decederet , puero aliquid panis benedicti dedit & iussit ut frustulum hoc vino intingeret , & sic intinctum in os moribundi infunderet . Puero redeunti Serapion statim acclamavit : Scio presbyterum non venturum , tu interea fac quod ille iussit : statim ergo puer hostiam maledictam in os aevi sui immisit . Qua vix accepta Serapion spiritum emisit . Unde discimus jam in V. ecclesia & quidem Eusebii adhuc tempore morem intingendi panem sacrum in vinum fuisse receptum , qui tamen postea severissime fuit prohibitus .

Primus qui hunc intingendi morem in ecclesia Latina denuo abrogavit , fuit A. C. 340. Julius Papa cujus rescriptum in jure Canonico de Consecratione dist. 2. tale extat : Solent nonnulli populo intinctam eucharistiam dare , sed hoc non est conforme evangelio , ubi Salvator esum corporis sui , & bibitionem sanguinis sui commendavit : seorsim enim panem , & seorsim calicem dedit . His gemina tradit Micrologus in libello de ecclesiasticis observationibus : Non est , inquit , authenticum , quod quidam corpus Domini intinctum populo distribuunt : Contradicit enim ordo Romanus , & Julius

lius Papa, & Gelasius Papa, qui excommunicare jubet illos, qui hostiam calici intingunt. Similem in modum Hildeberdus Episcopus Xenomanensis graviter Abbatem reprehendit, qui in monasterio suo panem intinctum distribui erat passus: hoc, inquit, nec institutioni Christi, nec veterum canonibus est conforme.

Eo tamen non obstante, sequiori ævo mos intingendi hostiam in ecclesia Latina revixit, imò quo magis transsubstantiatio invaluit, eò excusatio & tolerabilior habita est intinctio. Hinc scribit Ivo Carnotensis, qui seculo XI. claruit: *Juxta canonem quidem Toletanum in eucharistia non licet vesci pane intincto, sed excipiendus est populus, cui ecclesia hodie panem intinctum porrigit, non quidem auctoritate S. Scripturæ, nec V. ecclesiæ, sed ob summum timorem, ne sanguis Christi à laicis effundatur.* Sic & Nicolaus Cusanus epistola 3. quam de communione sub una ad Hussitas in Bohemia scripsit, hanc quæstionem, cur ecclesia hostiam sanguini intinctam porrigat, cum tamen Salvator aliter instituerit, & veteres Pontifices morem intingendi damnaverint? ita respondit: *Facimus hoc ob summam sacramenti reverentiam, & ad vitandum periculum effusionis: Tandem vero concludit: Nolo hac de re ulterius loqui: Neque enim arguo fautores Dominicæ institutionis, qui seorsim panem, & seorsim calicem administrant: Sed & ecclesiæ disciplinam & piam cautelam commendo.*

Utinam vero Pontificii, si seorsim populo calicem præbere nolissent, saltem hunc intingendi morem conservassent. Sed quo altiores radices transubstantiatio egit, eò majus fuit periculum effusionis, donec tandem sacrilega consuetudo, plebem ab omni usu vini in sacra eucharistia excludendi, invasit.

DE

RITIBVS COMMVNICANTIVM.

Moris erat in V. ecclesia, ut Diaconus tempore communionis sonora voce clamaret: *Sancta Sanctis!* ut videre est apud Clementem Romanum l. 8. constitutionum Apostolicarum quæ dicuntur, c. 13. quibus auditis communicantes non corda tantum, sed & externo corporis habitu ita se disposuerunt, ne quid indecori committerent. Quanta cura S. eucharistiam sumserint, eleganter docet S. Cyrillus, dum Catechesi 5. sic scribit: *Qui ad communionem vult accedere, hic manus non debet expandere, nec digitos disjungere, sed sinistram veluti thronum subicere dextræ, & concava manu hostiam suscipere, cumque oculos intuitu tam sacri corporis parvit, tum demum communicare & panem ori immittere; deinde calicem sumpturus, manus non extende, sed adorabundus & prono in terram vultu, sanguinem Christi accipe, & dum adhuc humiditas heret in labiis*

labiis tuis, manu labia continge, & sacro illo humore oculos tuos, frontem & cætera organa sensuum consecra: Denique Deo gratias age qui tanto mysterio te dignum reddidit: Retinete has traditiones, easque constanter servate.

Observandum autem est, hæc à Cyrillo ad viros dicta: nam foeminis corpus Christi non nuda manu excipere licuit, sed linteo, quod præfci dominicale vocant. Docet hoc S. Augustinus sermone 152. de tempore: *Omnes viri, inquit, cum communicare volunt, manus lavare debent: mulieres autem omnes nitida linteamina exhibere, quibus corpus Domini suscipiant: Imo in concilio Antisiodorensi, quod sub Gregorio M. habitum est, idem ille mos mulieribus fuit præceptus. Verba Concilii hæc sunt: Non licet mulieri nuda manu Eucharistiam sumere, nec manus ad pallos altaris extendere, sed quævis mulier cum communicat dominicale habet: quod si non habuerit, communicatio ejus in proximum diem dominicam differatur.* Unde constat, non nisi à viris manu nuda, sed lota, corpus Domini exceptum. Cyprianus propterea manus Christianorum vocat illustres, quin & Damascenus l. 4. fidei orthodoxæ c. 14. communicantes jubet, ut manus in formam crucis componerent, cum corpus crucifixi suscipere volunt.

De cætero constanter fuit in ecclesia receptum, ut jejuni communicarent. Hinc licet aliquan-

aliquando vesperi missas agerent, sancitum tamen est in multis conciliis, ne vespertina quoque communio, aliis quam jejunis daretur: Confer S. Ambrosium homil. 8. in Ps. 119.

In Græca ecclesia fuit usus lanceæ, cui hostiam imponere eamque communicantibus præbere solebant. Sed loco lanceæ apud Veteres nonnullos erat cochlear, quo non hostia tantum, sed & vinum ex calice in os communicantis immittebatur: quemadmodum ex missa Æthiopica constat.

Post communionem alius aliquis potus isque vulgaris dari solebat, ne si quid intra os vel fauces hæssisset, id cum saliva expueretur, quem morem refert Sozomenus l. 8. hist. c. 70. Apud Æthiopas moris est, ut Diaconus post communionem lac & mel porrigat hac formula: *Accipite lac & mel immaculatum, in secula amen!*

Denique de loco communicantium notetur, quod in V. ecclesia soli clerici, intra chorum communicarint, sed populus extra chorum, imo hoc erat primum munus Diaconi, ut eucharistiam ad christianos extra chorum stantes deferret.

DE SANCTO OSCULO.

IN sacra synaxi moris erat, ut christiani se invicem oscularentur, addita hac salutandi formula: *Pax tibi Frater vel Soror*: ut videre est
ex

ex oratione Justinī ad Antoninū Cæsarem. Ex hoc osculo nata est primis seculis calumnia, Christianos in suis sacris Oediopodios vel promiscuos agere concubitus, & fratres cum foribus nefarie commisceri, quod refert Tertullianus in Apologetico suo c. 9,

Interim hæc oscula in templis non erant inter viros ac foeminas promiscua: nam in Vererum templis viri à foeminis seorsim stabant, & foeminæ quidem communiter in tabulato superiori, perinde uti in templo Hierosolymitano viri à mulieribus loco erant distincti, teste Josepho l. 6. de bello Jud. cap. 6.

Hæc oscula apud Christianos sancta vocabantur, quod in signum mutui amoris & pacis & conjunctionis animorum darentur. Fundantur in ipsis S. literis. Ita enim Petrus sub finem prioris suæ epistolæ monet: *Salutate vos invicem osculo sancto.* Quod communiter etiam Paulus sub finem suarum epistolarum faciendum admonet. Observandum tamen est ab osculo illo sancto christianos diebus jejunii abstinuisse, juxta in die parasceves & sabbatho sancto, teste Tertulliano in lib. de oratione. Ratio erat, quod osculum animi gestientis argumentum esset, quod diebus jejunii ob luctum publicum male conveniret.

De coetero apud veteres sumta Eucharistia, tanta erat lætitia, ut reperti sint, qui post com-

F

mu-

munionem statim ad martyria se obtulere, quasi lætitiã animi continere non possent. Grande nefas erat, si quis die, quo communicaverat, jejuniũ ageret, vel mœrorem conciperet, quin potius dies illos, quibus communicaverant, dies lætitiæ, dies remissionis, dies immunitatis, dies solennes appellarunt, teste Albaspinæo de priscis ecclesiæ ritibus l. 1. c. 12.

DE
CVLTV SACRORVM

Symbolorum.

QUam reverenter Veteres sacra symbola tractaverint, hoc jam suo ævo Tertullianus docet, cujus in libell. de corona militis hæc verba sunt: *Nos de calice aut pane nostro anxie patimur aliquid in terram decuti.* Ad eundem modum Origenes Hom. 13. in exod. *Nostis cum qua cautela corpus domini servetis, ne vel parum ex eo decadat.* S. Cyrillus catechesi quinta cum dixerat, quo ritu communicandum esset, subjungit; *Cave ne quid inde tibi excidat: si quid enim amittas, æstima ac si de proprio membro aliquid amiseris; nam si quis tibi aurea ramenta daret, an non maxime caveres, ne quid inde periret, atqui hoc quod in Eucharistia datur, est auro & gemmis preciosius, cave ergo ne mica aliqua ex eo decadat:* Ita quidem in V. Ecclesia.

Græci

Græci hodie sacra symbola pari reverentia tractant, habent enim mensam quam prothesin vocant. Huic panem & vinum imponunt, eademque precibus ad usum Eucharistiæ consecrant, consecrata ad altare majus, quod vocant *ἀγίαν τράπεζαν* deferunt. Dum vero sacerdos symbola defert, ad altare adstantes caput profunde inclinant, & totum corpus inflectunt, sed in genua non procumbunt.

Apud Latinos autem cum præsentia Christi sub symbolis consecratis permanens fuit credita, religio erga hostiam mire fuit aucta. Hinc jam XII Seculo Odo episcopus Parisiensis constituit, ut Eucharistia cum lucernis & psalmis ad ægrotos deferretur, & ut omnes obviam facti in genua procumberent, manibusque conjunctis orarent, donec sacerdos cum hostia præteriiisset, Seculo XIII. ineunte Honorius instituit, ut elevata hostia omnis populus in templo sese reverenter inclinaret. Circa eadem tempora Cardinalis Wido præcepit, ut ad elevationem hostiæ nola sonaret, omnisque populus genibus flexis jaceret, & veniam peccatorum peteret. Post medium seculi XIII. Urbanus IV. festum corporis Christi fere hanc unam ob causam instituit, ut illo die populus hostiam adoraret. Sub idem tempus nova coepit consuetudo, hostiam per plateas urbis & circa agros spectaculi loco gestandæ, non aliter ac si Ethnicorum hostia Ambarvalis

vel Ambarbialis esset, qui mos veteri Ecclesiae omnino contrarius est; nam olim nulli flagitioso, nulli infideli, imo ne poenitentibus quidem spectandae Eucharistiae licuit interesse. Sed dum ita circumfertur omnes etiam flagitiosi, Judaei & Turcae si qui adsint ad spectandam eam admittuntur. Pontifex hodie cum iter vult agere, non hunc honorem Eucharistiae defert, ut proxime ante se faciat deferri, sed triduo antequam ipse iter ingreditur, hostiam equo impositam cum lixis & calonibus mittit ad eum locum, ad quem ipse postea tendit. Vid. hac de re Autor Bruti fulminis.

In nostris hodie ecclesiis, quia durabilis praesentia Christi extra usum Eucharistiae non creditur, hostia patriae cultu non afficitur, imo pontificios saltem materialiter idololatrias, vel ut rectius dicam, artolatrias censemus, quod Deum panaceum vel Deum ex tritico, loco corporis Christi adorant. Nihilominus sacra illa symbola magno honore dignamur: Hinc apud nos altaribus scabella sunt apposta, ut qui Eucharistiam sumunt, in ipso usu in genua procumbant, & latriam, qua Christum adorant, externo quoque genuum flexu contestentur. Fit ergo in nostris ecclesiis, quod de suo seculo dixit S. Augustinus in Pl. 98. *nemo apud nos illam carnem manducat, nisi prius adoraverit.* In eundem sensum dixit B. Lutherus comment. in cap. 47. Gen. *Licet in Eucha-*

Eucharistia nihil daretur nisi panis & vinum, quod sacramentarii contendunt, nihilominus hæc nuda symbola, quia verbo Dei sunt instituta, reverenter accipi debebant.

DE
VARIA VETERVM COMMV-
NIONE.

Genera communionum apud Veteres unius generis non fuerunt, & valde errant, qui cum communionem vocari audiunt, statim Eucharistiæ usum intelligunt. Fuit autem olim alia *communio Clerica*, alia *Laica*, alia *peregrina*; quæ species communionum ob pontificios probe sunt discernendæ: nam Pontificii, inter quos Bellarminus, imperitis sacrarum antiquitatum persuadent, communionem Laicam sub una, Clericam sub utraque fuisse. Sed hic puerilis error est, nam Laica communio apud Veteres æque ac Clerica sub utraque fuit. Differunt autem ita; communio Laica erat, quæ dabatur Laicis extra chorum stantibus, eratque pœna clerici degradati: nam si quis clericus ob delictum clerico erat depositus, & in ordinem laicorum redactus, huic non licebat amplius in choro cum clericis consistere, sed stabat cum laicis extra *in Synagoga* & cum laicis communicabat. Communio clerica erat, si quis in clero adhuc positus

cum cæteris clericis non stabat tantum in choro, sed & communicabat. Communio peregrina erat, si quis peregrinus clericus venisset, qui cum reliquis clericis in choro stabat, orabat, communicabat, sed non habebat jus obeundi ministeria sacra, quod peregrinus esset, nisi forte Episcopus clerico peregrino etiam hoc jus specialiter concederet. Interdum vero etiam domesticis vel non peregrinis communio peregrina legitur data, si nimirum domesticus clericus ob delictum ab officio suo ad tempus esset suspensus, huic quidem cum cæteris clericis stare licebat, sed a ministerio altaris erat exclusus, ut proinde communio peregrina fuerit suspensio ab officio, communio laica degradatio clericorum.

Præter hæc tria communionum genera apud veteres communio præsanctificatorum, quæ fieri solebat de symbolis heri vel nudius tertius consecratis, cujusmodi communio adhuc frequens apud Græcos. Hi enim per totam quadragesimam non consecrant nisi Sabbato, & die dominico, sed hoc biduo tantum consecrant, ut in totam hebdomada sufficere possit. Cum ergo de hujusmodi symbolis eucharistia datur, hæc dicitur communio de præsanctificatis. Apud Latinos hujusmodi communio non nisi semel quotannis fuit in usu, nimirum in die parasceves. Legi de his plura possunt in tractatu B. Calixti de Commun. sub una §. 145. Fuit porro

porro communio per viaticum, quæ moribundis dari solebat: *εΦιδιω* enim vel viaticum veteres eucharistiam appellant. Præterea fuit communio per eulogias, quæ catechumenis data est. His enim ad usum eucharistiæ præparandis, panis benedictus, non tamen eucharisticus, fuit præbitus, ut catechumeni eucharistiæ prægustum haberent.

ASSERVATIO SACRORVM SYMBOLORVM.

Receptum fuit apud veteres, ut aliquando eucharistiam domum deferrent, præsertim tempore persecutionis. Scribit S. Cyprianus Serm. de lapsis, fuisse sceminam, quæ sanctum Domini in arca custodiverit. S. Ambrosius refert, fratrem suum Satyrum panem benedictum in orario gestasse, & ad collum ligasse, cumque eodem metu naufragii in mare profluisset. Sed hic mos domum e templo ferendi panem benedictum postea ab ecclesia severe fuit prohibitus. Hinc in Consilio Cæsaraugustano canon tertius est: *Si quis eucharistiam acceptam in templo non comederit, anathema sit in perpetuum.*

Publice autem in templis hostiam reponendi mos diu obtinuit; hinc in templis fuerunt *birothecæ*, & *aurea columbæ*, teste Amphilochio in vita Basilii M., quibus sacra symbola asservata sunt; quin & S. Hieronymus comment. in Es.

c. 22. scribit in quovis templo *passtophorium* vel thalamum fuisse, ubi eucharistia fuerit custodita. Hinc S. Chrysostomus in epist. ad Innocentium scribit, milites in templa ingressos omnia arcana spectasse, imo sanguinem Christi in vestes militum effusum.

Denique sciendum, fuisse olim nonnullos qui eucharistiam secum in sepulchro suo reponi curarunt. Tribuit hoc Amphilochius S. Basilio M. dum refert Basilium morti vicinum hostiam in tres partes divisisse, unam comedisse, alteram in aurea templi columba suspendisse, tertiam conservasse, ut secum sepeliretur. Verum Amphilochius, qui hæc refert, est fidei suspectæ. Interim certum est in V. ecclesia, nonnullos repertos, cum quibus Eucharistia fuit sepulta. Habemus enim multa concilia, quibus hic mos fuit prohibitus, nempe Concilium Carthaginense III. can. 6. Concilium Hipponense can. 5. & Concilium Trullanum, quibus ratio addita, quod Christus in eucharistia panem comedere, ac vinum bibere, jufferit, mortuos autem nec edere nec bibere posse.

Et hætenus de eucharistia veterum, qua ad finem perducta antiquitates ecclesiasticas in sacris publicis Veterum obvias, bono cum Deo nunc terminamus,

FINIS.

AB: 153257

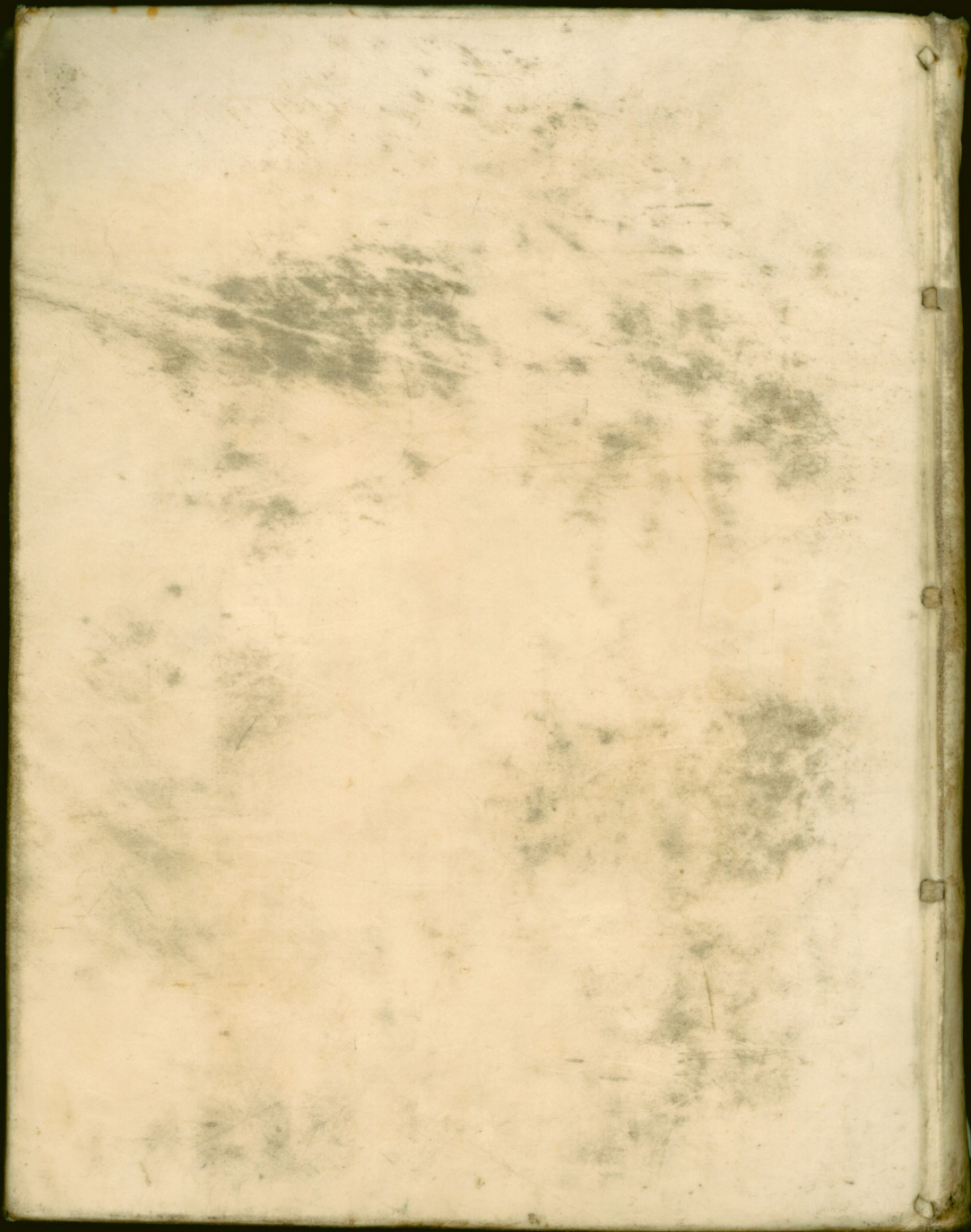
SR

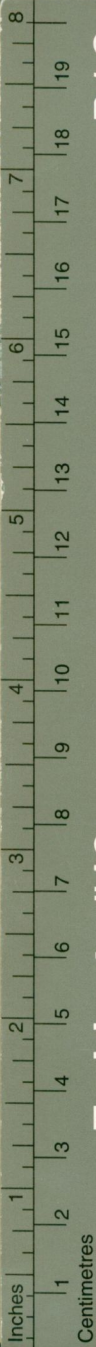
VD 78

R

VD 77

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

14

ILDEBRANDI
ATA CELEBERRIMI
ALE
RISTIAE
CCLESIAE
CTIONIBVS
CATVM

VO DESTINATVM

SCHMIDIO D.

TADII

GI HAMMII, ACAD. TYOGR.
DCCXII.

16.

